

Сабота, 31 јануари 1953 година. Лиди патува од Амстердам кон Зиеркзеи со спокојно сознание дека Арманда ќе го чува нејзиното двегодишно дете и ќе ја помине вечерта со нејзиниот сопруг. Таа завршува во бурата која ја збриша од мапата југозападна Холандија. Во заговор на невидено зло од метеоролошки услови, дваесет и тригодишната Лиди, останува во живот само уште еден викенд, кој е забрзан, со сета сила, меѓу луѓето со кои до крај на нејзиниот живот станува повеќе поврзана отколку со нејзините најблиски дома. Арманда, во меѓувреме ги живее нејзините денови до нејзината старост. Судбината која е манипулирана од неа самата, ја учи на неизживеаниот живот на нејзината сестра.

Давеник со големо внимание ми раскажува за точните, но и судбоносни факти за една од најголемите природни катастрофи што некогаш ја погодиле Холандија. Романот е истовремено и темна и спокојна игра на две хроники од животот, кои целосно го игнорираат просторот и времето што до последната секунда се трагично поврзани.

Маргрит де Мор дебитиранше во 1988 година со расказот *Гледајќи наназад*. А потоа, меѓу другото следат и многу успешните романи *Прво сиво, па бело, па сино* (крунисани со АКО награда за литература во 1992), *Виртуоз* и *Кројцеровата соната*. Нејзините дела се преведени на дваесет и четири јазици.

„Дејствието, како и целиот овој импресивен роман, е составено од болна убавина“.

– Арјан Петерс, од весникот *Фолксскрант*.

Наслов на оригиналот

De verdrongene

Margriet de Moor

Copyright De verdrongene: © 2005 Margriet de Moor

Published with De Bezige Bij, Amsterdam.

Copyright за Македонија: © 2014 Издавачка куќа Икона

The publishers gratefully acknowledge the support of
the Dutch Foundation for Literature

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Маргрит де Мор

Давеник

РОМАН

Превод од холандски

Ели Пујовска

За моите сестри Бернадин, Марија, Фридолин,
Симон, Јозефин и Леида, во сеќавање и одбележување.

I

Прошетка за време на викендот / 11

1. *Тие се збогуваа на тмурното утро / 13*
2. *Сестри / 20*
3. *Пејзаж? / 30*
4. *Епа, оди тогаш ти / 42*
5. *Тоа беше град / 52*
6. *Кумата / 58*
7. *Ти си поинаква / 64*
8. *Исчезнатите / 76*

II

Тоа се вика спиење / 83

1. *Наспроти позадината на месечината, ледената ладна, ноќ / 85*
2. *Гледајќи ја неа / 94*
3. *На пристаништето / 106*
4. *Сон и избекумен поглед во очите / 115*
5. *Ајде да се пикнеме под кебињата / 124*
6. *Во селото / 128*

III

Секогаш постои времето / 139

1. *Метеоролог / 141*
2. *Низок барометар во Амстердам / 147*
3. *Месечината во апогејот / 156*
4. *Кога ветрот завива и кога трескаат капациите од прозорците / 164*
5. *Висока плима I / 167*
6. *Висока плима II / 176*
7. *Случајно, ниска поплава / 181*
8. *Секогаш постои времето / 185*

IV

Семеен роман / 189

1. *Раѓањето / 191*
2. *Мојата сопруга не ме разбира / 201*
3. *Последниот ручек / 212*
4. *За Надја Блау / 222*
5. *Пропаста на куќата / 232*
6. *Ох, мој татко / 236*
7. *На Остерихелде / 245*
8. *Потиснатите / 253*

V

Одговор / 269

Како времето повеќе да не минува право пред нас, во една избледена линија, туку како брановидна нишка да поминува паралелно меѓу нас ...

Вилијам Фокнер, *Додека лежам на смртната постела.*

I

Прошетка за време на викендот

1

Тие се збогуваа на тмурното утро

Едната од двете, Лиди, стоеше до прозорецот гледајќи надвор низ него. Тоа беше такво утро среде зимата, во кое како штотуку да се разденило, а невремето кое траеше од минатата ноќ не беше повеќе воопшто пријатно, туку нападно и здодевно. Таа ја држеше нејзината ќеркичка в рака, а нејзиното палто беше веќе закопчано. Во моментот на заминување уште малку се задржа, како некој што несомнено уште еднаш ја употребува својата слободна волја, па така беше и сега, но не ѝ беше толку драго. Бидејќи целиот тој план не беше нејзина идеја, туку на Арманда, што ѝ не беше битно. Како резултат на тоа, таа помисли: би сакала повторно да возам автомобил. А ти Арманда, утре и денес грижи се за мојата ќеркичка, а вечерва појди на забава со мојот сопруг кај твојата пријателка која случајно е и твоја полусестра. Утре, најдоцна попладне, јас повторно ќе се вратам назад.

Имотот го опфаќаше вториот и третиот кат во семејниот дом до малиот парк во кварталот. Таа замислено гледаше во голите црни крошни на дрвјата до четириаголникот од фасади. И не забележа дека дијагонално од спротивната страна по олукот шета една машка фигура, сè додека тој одеднаш не го крена в раце знамето кое го вееше, што цврсто остана да трепери на северозападниот ветер. Тоа беше последниот ден од јануари.

Доколку некој ѝ кажеше дека таа со Надја, цврсто припиена во нејзината преградка, ќе треба уште еднаш убаво да разгледа сè, бидејќи нејзиното збогување беше збогување засекогаш, иако во себе знаеше дека нешто такво е сосема возможно, секогаш, во животот, но не веруваше дека ќе се случи. Таа всушност, имаше само дваесет и три години.

Па затоа рамнодушно, без да се заврти, рече:

'Дали ќе паѓа снег?'

И Арманда, станувајќи од масата со чаша кафе во нејзината рака, одговори: 'Па нема, затоа толку силно дува', без никаква трага од грижа на совест во нејзиниот глас.

Таа сега почна со големи чекори да шета напред - назад, додека во меѓувреме го сркаше своето кафе, како што беше нејзина вообичаена навика. Исто така, бидејќи ги разлабави чевлите и беше облечена во здолниште и волнен џемпер, ѝ се чинеше, како да е дома, а не Лиди, во големите соби кои среде плафонот имаа малтерисана розета. Немаше многу светлина. Во задниот дел од собата мебелот беше речиси во мрак. А од светлината на ламбата со зелен абажур се гледаше само масата која беше потпрена до сидот и неколку работи на неа, како што беше чајникот, телефонот, папката врзана со панделка и вратата која водеше кон ходникот и скалите. Имотот беше запуштен, исто како и кај повеќето од овие големи мансарди во куќите до паркот, и, исто така, имаше прекрасни врати кои беа поставени за време на војната. Но особено кај напуштените високи, каде што мирисаше на кревети, сапун и козметика, сè уште можеше да се види стилот со малку декадентска софистика или "fin de siècle". А во спалните соби, светлината беше филтрирана преку витражот на горните прозорци.

Додека тушот од дожд удираше во прозорците и капеше надолу. Лиди сирна низ поројниот дожд. Во ред, одлучи таа, ќе тргнам по патот по должината на брегот. По Ротердам нема да одам преку Мурдајк, туку со ферибот ќе го преминам каналот на Новиот воден пат до Маслаус. Таа едвај ја зацрта својата рута, но знаеше дека мапите се во автомобилот. Ќе видам што ќе правам. И за момент стана толку тивко помеѓу двата налета на силниот ветер, што таа можеше да го слушне дури и крцкањето на дрвениот под, под нозете на Арманда и кога тоа заврши, знаеше дека и таа, исто така, го набљудува лошото време.

'Сепак е чудно што јас воопшто не ги познавам тие луѓе', – рече таа.

'Тоа за нив не прави никаква разлика', – рече Арманда, сега стоејќи до соседниот прозорец.

'Тие, исто така, не ме виделе цела година'.

И со потсмев се закикоти.

'Постои добра шанса штом ти ќе влезеш во хотелот, знаеш, во хотелот Кирке на улицата Фере Њустрат, сите навистина по грешка веднаш да не забележат дека ти не си јас, туку ах, ти'.

Кај двете се појави една мала огорчена насмевка. Тие личеа една на друга. Сите го мислеа тоа. Тие беа големи девојки со тесни силни раменици кои им беа свиткани малку нанапред, и тоа им даваше некаква загриженост која во реалноста не ги погодуваше. Да се завртеа истовремено, во тој момент, тогаш целосно ќе изненадеа со својот симултан портрет: со темна коса, во контраст со костенливоцрната коса, која лизгаво исчезнуваше зад рамениците, оставајќи ги убавите уши слободно и челото со рамно исечени кркви кои целосно ѝ го изнудуваа видот. За таквите чела никој ништо не би можел да знае. А од двата пара очи можеше сè да се открие: среќата, тагата, подбивањето, апатијата, фанатизмот и, исто така, дека сето тоа би можело многу брзо да се промени, но тоа што беше исклучително впечатливо, беше тоа што овие близначки најверојатно на сосема ист начин го перципираа и проценуваа светот.

Лиди ја спушти Надја долу и ја прегрна. Без разлика на тоа колку тие беа слични, сепак таа беше ѝ мајка.

'Внимавај малечката да не настине', – промрмори, додека клекната го пикна носот во вратот на детето, со едно недефинирано самосвесно чувство што беше поттикнато од досега безброј пати кога таа навечер си ја земаше малечката во својот кревет уште од бебе, додека на својот сопруг му шепнуваше да се помести малку настрана, а можеби и потивко да 'рчи.

И таа повторно стана.

'Дали ти ми ги даде клучевите од автомобилот, или не?'

Барајќи по џебовите од нејзиното палто, таа гледаше наоколу. И двете почнаа да шетаат низ собата. Пребаруваа по мебелот, сè додека Арманда не се сети дека клучевите ги оставила дома.

'Тогаш јас ќе одам', – рече Лиди. 'И ќе ги земам'.

А во ходникот, Арманда рече: 'Немој да го заборамиш подарокот', – ѝ го предаде пакетчето.

Набрзина се бакнаа. И тогаш Арманда, рече: 'Поздрави ги'. Во тој момент и двете се насмеаја.

Лиди го притисна чадорот до градите, со една рака го крена работ од палтото и со багажот се симна надолу по скалите. И кога ја отвори надворешната врата, нејзиното лице беше величествено со намуртеност помеѓу очите. Како да знаеше дека тоа менување на улогите, иако само за еден ден, со полна параа ќе им се врати.

На аголот, на улицата со продавници и кафулињата која излегуваше на пазарот, таа виде луѓето како чекорат со торби за пазарување на дождот кој дијагонално ги исфрлаше своите капки: тоа беше нивниот секојдневен живот, обичен можеби, но трудољубив и тие го знаеја тоа дека најголемиот дел од животот минува во јалови расправи. Па така, таа денес направи еден авантуристички чекор. Премина од другата страна. Од страната по должината на паркот, пред бројот 77, на своето вообичаено место беше паркиран автомобилот на нејзиниот татко.

'Има некој дома?'

Отклучи и влезе. И сега чекорејќи по мермерот во ходникот се упати кон скалите, тивко прикрадувајќи се како што тоа несвесно се прави во некоја кука што се чини напуштена. Додека долу вратата која водеше кон чекалната беше отворена, а вратата од канцеларијата на нејзиниот татко беше како и вообичаено затворена. Па, каде се тие? Претпоставуваше дека нејзиниот татко во ова време ја прави својата визита, чекорејќи покрај редиците од кревети во болницата. А нејзината мајка сигурно отишла в град за да пазарува. И како да го имаше сето време на светот, почна да се шета низ куќата качувајќи се на првиот и вториот кат. Во собата на Арманда, собата со балконот која некогаш беше и нејзина соба, сакаше како и обично да се погледне во огледалото, но сидот до прозорецот одненадеж стана празен, немајќи намера да го одрази изразот на нејзиното лице. Потоа, од една или друга причина, ниту за миг не застана пред да појде на таванот. Темница и колку варварска е оваа врева на ветерот кој удира во кровот! И, секако, го пронајде и нејзиниот брат кој спиеше на својот душек под ниската мансарда, како што тоа го правеше едно

тринаесетгодишно момче, како да сакаше да истрае до вечноста. Прозорчето на кровот беше замаглено. А дневната светлина паѓаше врз перниците. Погледна кон молбениот израз на лицето на момчето и во меѓувреме помисли: нема потреба повеќе да чекам.

Конечно ги пронајде и клучевите од автомобилот на бирото во канцеларијата.

Набргу потоа, Лиди возејќи го црниот „дитроен“ го напушти соседството во кое беше родена и израсната, минувајќи низ кружниот тек во правец кон Амстел. Но прво мораше со прстите да пребара по контролниот панел во автомобилот. Неколку пати вежбаше со карданското вратило, подзабави и повторно застапа. Таму беше раскрсницата, на аголот од трошната црква, а потоа десно. Сето ова беше поради сплетот на околности од минатиот понеделник, на дваесет и шести, кога Арманда имаше еден од нејзините спонтани напливи на лошо расположение и ја повика Лиди за да ѝ го каже нејзиниот предлог.

Таа прво се колебаше. Концентрирајќи се на своите нокти и негодувајќи додаде: 'Па, не знам...' Додека Арманда се држеше до тоа дека едно вакво чудно и неочекувано патување би можело да ѝ биде неверојатно забавно. Кога таа за момент замолчи, додека и двете знаеја дека тоа значи 'да', бидејќи тоа беше дел од нивниот однос. Помладата имаше толку голема моќ на убедување врз постарата, што целата работа набрзина се претвори во идеја, и тоа одлична идеја.

'Јас веќе ти средив да го земеш автомобилот на тато', – Арманда ја примамуваше флексибилната Лиди, која веќе почна да си ја замислува мапата на западниот дел на Холандија сè до големите утоки.

Тоа беше доцна навечер. Лиди отиде да си легне, но остана будна сè додека не го слушна својот сопруг како влегува дома. Тој без да го запали светлото почна да се соблекува во спалната соба и тоа беше како и секогаш кога веднаш ќе се пикнеше во постелата до неа. А околу нив, сè беше тивко. На улицата не одекнуваше сообраќајната бучава, а дрвјата во паркот пред куќата стојеја како никогаш во нивниот живот да не биле извиткани од северни-

от или јужнозападниот ветер. Сепак, токму во тој момент, на илјадници километри подалеку, започна депресијата со слаб и минимален притисок. Тргувајќи од улицата Фан Лабрадор таа мошне брзо тргна кон исток, поигрувајќи си со уште неколку други депресији.

И кога Лиди тргна по автопатот кон Хаг, по петнаесет минути можеше да ги исклучи бришачите, бидејќи дождот престана. Сепак, чувствуваше дека има неверојатно силен ветер. Ветерот кој минатата ноќ со ураганска сила беснееше во Шкотска и искорна цели шуми, поради што источниот брег на Англија беше напуштен, за неа значеше следното: постојан притисок кој одвреме - навреме ја принудуваше да го врти воланот малку кон десно. Но на такво нешто се навикнуваш во рок од пет минути и повеќе не обрнуваш внимание на тоа.

И застапа на бензинската пумпа некаде непосредно пред Маслаус. Едно момче облечено во сина униформа го наполни резервоарот и ги изми прозорците. Лиди тргна со него кон канцеларијата во која мирисаше на кафе и цигари. А од радиото се слушаа вестите.

'Како да стигнам до ферибот пристаништето?' – праша таа кога момчето ја затвори касата.

А тој со движење на главата ѝ даде знак да го следи и на отворената врата ѝ покажа каде да вози. И додека Лиди му кимаше со главата, внимавајќи на тоа дека треба да тргне по правиот пат со блага кривина на крајот која беше дел од раскрсницата, во позадина се слушаше гласот на водителот на вестите, кој не беше ништо повеќе или помалку сериозен од вообичаеното, пренесувајќи ја пораката од службата за предупредување од лоши временски услови.

'... благо зголемување на нивото на водата во Ротердам, Вилемстад, Берген оп Зум и Горинхем...'

Лиди се заблагодари и повторно зачекори надвор на ветрот.

'Не може да не го видите!' – викна службеникот по неа.

И навистина многу лесно го пронајде патот. Пред да се освести, таа веќе стоеше на пристаништето. Ја стави раката над очите. Нивото на водата беше исклучително ниско. Сепак, другата страна беше навистина од спротивната

страна, како сива линија која претходно изгледаше како да има за цел да ја израмнува површината, а не да ја задржува. Со шалот на глава се упати кон платформата каде што стоеше таблата со распоредот на поаѓање и пристигнување. И прочита дека траектот треба да пристигне од другата страна дури за половина час. Во бараката на тротоарот на неколку чекори од неа, си порача едно кафе. Тмурна светлина, повторно се слуша радиото, и таа му се предаде на исчекувањето. Седење, ништо друго. Со мала затапеност си стави една цигара меѓу усните. Што правам јас тука, по ѓаволите? Кој или што ме донесе тука?

2

Сестри

Петнаесет минути откако за последен пат ја имаше видено жива нејзината сестра, Арманда шеташе низ пазарот. А пред себе ја туркаше количката. Додека во неа, под транспарентната навлака на количката, седеше Надја. И бидејќи таа вечер мораше да појде на забава, сакаше да си купи дрвен чешел од кедар за својата коса. Но сега откако ветрот почна толку силно да дува со постојано зголемување на силата, неколкумина пазарциии започнаа да ги пакуваат своите производи и да ги тргаат платната од тезгите. Арманда ги виде размавтаните крпи на дрвените столбови во морето, наспроти загрижувачкиот поглед на клиентите облечени во зимски палта, оставајќи впечаток од дивината со заразна летаргија. Таа го купи чешелот, а потоа, исто така, и неколку гумени ластици извезени со мониста. Ја крена навлакмата од количката и додека сирискиот пазарција клекна држејќи го огледалото пред детето, Арманда со тие ластичи ѝ направи две исправени опашки на главата на Надја, која сега изгледаше како мајмунче.

'Гледај колку си убава...'

Таа го сакаше детето. Надја беше нешто неверојатно, брутална зона во која Лиди пред две и пол години ја остави вцашена. Стоејќи гола во собата со балкон, Лиди со показалецот нежно покажа кон долниот дел на стомакот. Арманда сè уште можеше да си ја претстави сликата пред себе: високата бела Лиди која во огледалото го бараше својот поглед, додека ѝ раскажуваше дека тоа попладне била на лекар каде што додека лежела, срамежливо ги раширила колелната ставајќи ги на две гротескни тврди железа.

'О! Но...!' – по некое време запелтечи Арманда. И тогаш, рече: 'Зарем не се пазеше?'

Совладана од едно чудно, поразително чувство дека за-

секогаш изгубила нешто што ја погоди Лиди преку огледалото и таа набрзина се заврти кон неа со едно движење кое беше синоним за Арманда, со колкови, раменици, нежен горен дел од рацете и градите: жена која навистина беше длабоко навлезена во љубовната афера. Тоа се случи на почетокот на летото, во средина на месецот мај, и токму кога Арманда откри дека тоа очигледно започнало дури во март, завони телефонот. И таа истрча кон ходникот. Додека големата светла соба одеднаш стана темна како во тунел. Со трепет одеднаш застапа пред ѕидот каде што свонеше телефонот, ја крена слушалката и слушна еден глас кој многу добро го познаваше, кој, исто така, веднаш си го замисли пред себе, но сега за прв пат на овој начин: висок, згоден, русокос, со цврсто лице и интригантен, дискретен нос. Секогаш ми се допаѓа кога со него и неговата полусестра разговарам за политика, пари и англиска литература, кога му дозволувам да ме бакне, примамливо и опасно како што се гледа во француските филмови, и мене, исто така, еднаш ми годеше, мил Боже: тој ме бакна во вратот, се наведна чудно мирисајќи го мојот врат, ми дувна во ушите и откако го направи сето тоа, ме погледна в лице и ме погоди со неговиот исклучително сериозен поглед. Добро. Но откако ништо не се случи и во наредните денови, немаше никакво писмо, никаков телефонски повик, апсолутно ништо... зошто јас таму ниту во еден момент не се загрижив?

Тоа беше Шурд Блау, нејзиниот пријател кој се забавуваше со Лиди. И сега целосно отфрлена таа го поздрави со нешто што случајно ѝ падна на памет: 'Шурд, сега откако те имам на линија, дали би можел да ми кажеш дали...'

И пред да успее да го праша дали Буњуел веќе се прикажува во киното Риалото, Лиди, облечена во еден кариран фустан кој отворено висеше, ја грабна слушалката од нејзината рака. Долготраен шепот без здив го исполни ходникот, но Арманда веќе стоеше на балконот и гледаше во фасадите во позадината на улицата Говерт Флинкстрат, и го сфати тоа што мораше да го разбере, дека веќе има деветнаесет години. Пропуштив дел од животот, си помисли таа. Едноставно не го забележав, штета, сега тој е некаде на некое друго место. А долу во градините и дворовите

попладневното сонце блескаше врз игралиштата со песок, шупите, кучињата, велосипедите. И малку поблиску, на подот од балконот, стоеја штотуку обелените тениски патики на Лиди, уредно ставени една до друга, за сушење, но од рефлексивата на сончевите зраци тие не беа бели, туку портокалови. Тие двајца се сакаат, добро, исто така, беа и вљубени, и тоа не само малку. Да не се лажам себе си: јас сум неверојатно шокирана! Таа вознемирено си го местеше здолништето, гледајќи нагоре и со своите очи, со возрасен поглед, ја следеше замислената птица. Во меѓувреме, ѝ се појави една многу едноставна мисла: го имам сиот живот пред себе. Ја преплави едно непријатно чувство: во ред, големите нешта можеби и допрва ќе треба да ми се случат, но сè укажува на тоа дека е потребен талент за да се доживеат, дури и да ги забележам во своја непосредна близина, а тоа, за жал, доволно ми недостасува.

Арманда остана да учи англиски јазик на универзитетот. Додека Лиди, предвременно прекина со францускиот јазик и литература, и се омажи со нејзиниот енергичен љубовник, кој тогаш веќе имаше работа со добра перспектива кај Мес & Хоп. Во месеците кои следуваа, никој повеќе не рече дека девојките си личат една на друга, бидејќи Лиди сосема отече. И тоа не само во стомакот, туку, исто така, и во рацете и нозете кои се претворија во меки, подуени екстремитети. А нејзиното лице, на кое очните капаци мистериозно висеа надолу, добиваше некаква тркалезна меланхолија. За прв пат нивниот изглед беше многу поинаков.

Еднаш, тие две разговараа на оваа тема.

'Што значи сега тоа', – рече Лиди, додека си ставаше од виното Ридел во чашата, по алармантниот поглед кон сè уште до половина наполнетата чаша со порто на Арманда, 'што значи тоа, да личиме една на друга. Дека понекогаш имаме иста боја на очите?'

'Мислам дека е така'.

Тие за момент почнаа да се споредуваат, при што Лиди, бавно и на начин кој исклучително ѝ значеше на Арманда, забележа:

'Смарадно зелени'.

Тоа се случуваше на крајот од ноемвриското попладне.